

Afwegingskader gezondheid voor het plangebied 'De Ruiter'

Inleiding

Bij de beoordeling van gezondheidsaspecten kan er vanuit diverse invalshoeken een afweging worden gemaakt. Alle zaken die met individuele leefstijl te maken hebben, worden in het sociaal domein opgepakt, zaken van de omgeving lopen via het ruimtelijk domein.

Anticiperend op de Omgevingswet, waarbij een integrale beoordeling vereist wordt, is er met de WPG-tool een verbinding gemaakt tussen de doelstellingen die voortvloeien uit het sociaal domein en het ruimtelijk domein. Gelet op de grote overlap die er is tussen de ruimtelijke en sociale aspecten van een leefomgeving, wordt hiermee een combinatie tot stand gebracht tussen beide domeinen. De gezondheidsdoelen zijn daarmee vanuit beide invalshoeken geborgd. De WPG-tool is bijgevoegd (bijlage 1).

Afweging

Het ontwerpbestemmingsplan 'De Ruiter', gelegen aan de rand van Uden-Zuid, voorziet in de realisatie van 165 woningen. Omdat het plangebied gelegen is tegen het buitengebied en in de nabijheid van een varkenshouderij, is er een ruime afweging gemaakt met betrekking tot de gezondheidsaspecten in het nieuwe plangebied.

Er is integraal gekeken naar en aangesloten bij diverse aspecten van gezondheid, aan de hand van het zogenaamde 'spinnenweb', zoals dat systematisch op wijkniveau wordt gehanteerd binnen de gemeente Uden. Deze analyse is opgebouwd uit 8 indicatoren. Elk aspect heeft daarbij een score gekregen. De afweging treft u hierna aan.

Analyse op wijkniveau over 8 indicatoren:

	onderwerp	Score 1	Score 2	Score 3
1	leeftijd diversiteit	Vergrijzend	Evenwichtig	Relatief jong
2	mate (langdurig) laag inkomen	Hoog %	Gemiddeld %	Laag %
3	levensloopbestendigheid wijken	slecht	Passend	Goed
4	(sociaal) veilig voelen	Verminderd	Neutraal	Voldoende
5	verhouding zelfredzaam-kwetsbaar ²	Hoog % klanten	Gemiddeld %	Laag %
6	vertrouwde contacten in de wijk	Geen	Amper	Voldoende
7	Voldoende groen in de omgeving	Oneens	Neutraal	Eens
8	BTB ³ voorzieningen	Onder de maat	Normaal	Goed

Om tot de scores te komen is een onderlegger gebruikt, waarbij per onderwerp een nadere afweging is gemaakt o.b.v. de WPG-tool. Deze gedetailleerde afweging, die als basis dient voor de hieronder weergegeven scores, is als bijlage toegevoegd aan dit afwegingskader (bijlage 2).

Afweging per onderwerp

1. Leeftijdsdiversiteit: door diversiteit aan woonvormen en prijsklassen wordt een optimale startpositie gerealiseerd waardoor een 2 behaald wordt. In het plangebied De ruiter zijn verschillende woonvlakken gecreëerd met daarbinnen een variatie aan woningtypen en woonvormen.
2. Mate langdurig laag inkomen: door de variatie in prijsklassen is de kans op een concentratie van mensen met laag of langdurig laag inkomen geminimaliseerd. Score 2 tot 3 is haalbaar.
3. Levensloopbestendigheid: deze wordt bepaald door de variatie in woningtypen, zowel mbt zorglabel als prijs en grootte van de woningen. Door de diversiteit die we creëren binnen de ruiter is dit direct een 3.

4. Sociaal veilig voelen: tijdens de realisatie van een gebied kan dit niet worden beoordeeld. Wel wordt rekening gehouden bij de inrichting van het gebied door plaatsing van de woningen ten opzichte van elkaar (situeringstekening) en het voorkomen van plekken waar vanuit het openbaar gebied geen of slecht zicht op is. Hoewel het bestemmingsplan een grote mate van flexibiliteit biedt, zijn er inrichtingsschetsen waarmee op dit aspect in positieve zin gestuurd wordt.
5. Verhouding zelfredzaam-kwetsbaar: zie opmerking bij 2. Verder wordt het pas meetbaar wanneer het gebied bewoond wordt. Er wordt doelbewust gestreefd naar de realisatie van een "zorglocatie", waarbij de soort zorg niet op voorhand is bepaald. Wel is van belang dat de bestemming wonen is en niet maatschappelijk, zodat deze locatie kan bijdragen aan de zorgbehoefte van de wijk. Een goede opvang van de zorgbehoefte in de wijk voorkomt mogelijk opname en vestiging in een instelling. De zorglocatie krijgt ook de ontmoetingsfunctie van de wijk. Hiermee wordt de score een 2,5 of een 3.
6. Vertrouwde contacten in de wijk: 100% subjectief en pas meetbaar bij bewoning.
7. Voldoende groen: hiermee wordt bedoeld de beleving van de bewoners binnen het plangebied. Als er voldoende groen is, nodigt de omgeving uit tot buiten bewegen. De milieukwaliteit van de omgeving is een nadere detaillering van dit aspect en daar moeten de gezondheidsbeschermingsfactoren toegepast worden. De omgeving van het plangebied bestaat uit een groene verbinding/overgang naar landbouw en natuur, alsmede een verbinding met het park in Uden-Zuid. Water speelt hier ook een belangrijke rol. Klimaatadaptatieaspecten zijn 100% meegenomen bij de inrichting. En binnen het plangebied wordt met materialisering daar ook invloed op uitgeoefend en is er veel ruimte voor groenstroken, bermen en plantsoenen ten bate van biodiversiteit. De nieuwe wijk krijgt een natuurlijke sfeer waarbij de overgang van de woonwijk naar het landschap geleidelijk verloopt.

Het enige minpunt met betrekking tot de omgeving, dat door inrichting niet geneutraliseerd kan worden, is de geurbelasting in een deel van het plangebied. Hiertoe is een specifieke afweging gemaakt en toegevoegd aan de acht onderwerpen (zie hieronder) Op basis van de bevindingen en mogelijkheden komen wij tot een score van 2 tot 2,5.
8. Bereikbaarheid voorzieningen: de ontmoeting kan binnen de wijk worden gerealiseerd, in combinatie met de zorglocatie. Vanuit deze zorglocatie kan elke vorm van ondersteuning geboden worden. De overige basisvoorzieningen, zoals een supermarkt, zijn binnen de 800 meter bereikbaar, ook via langzaam-verkeerroutes. Daarmee komt de score op tenminste een 2, vermoedelijk 2,5.

Locatie specifieke afweging: geur in de omgeving

De nabij gelegen varkensboer kan zorgen voor agrarische geur in een gedeelte van het plangebied. Dit kan verschillen per dag, periode, windrichting en tijd van het jaar. Dit kan door de totaal inrichting van het plangebied niet volledig worden weggenomen. We hebben daarom enkele neutraliserende/mitigerende acties voor ogen. Door de inrichting van het plangebied, o.a. door de plaatsing en vormgeving van het groen, wordt hier zoveel als mogelijk aan tegemoet gekomen.

Geurbeleving is subjectief; we zullen toekomstige bewoners, mede vanuit onze kavelwinkel, actief melden hoe de huidige situatie is m.b.t. agrarische activiteiten, zodat men zich bewust is van dit aspect. Een nieuwbouwwijk kent op voorhand geen gezamenlijk buurtoverleg, omdat

nog niet duidelijk is wie er komt wonen. Recent heeft de gemeente Uden in gebied Velmolen gedurende het gereed komen van de wijk avonden met de wijk georganiseerd om dergelijke overleggen en WhatsApp groepen direct van de grond te laten komen. Ook worden tijdens deze avonden nieuwe bewoners 'geworven' om bijv. mee te denken over het inrichten van bepaalde delen van de wijk, bijvoorbeeld kunst- en speelvoorzieningen maar ook een buurtfeest. Voornaam doel van deze avond is het ontmoeten en kennismaken van de bewoners onderling. Zowel kopers als huurders worden hierbij uitgenodigd. De gemeente treedt dus op als verbinder. Tijdens de avond worden inwoners ook over alle ins en outs van hun wijk geïnformeerd, van het type bestrating en over hoe om te gaan met water. Vanwege de positieve ervaring hiermee en positieve reacties van de bewoners wordt dit op dit ogenblik ook georganiseerd bij uitleggebied Park Maashorst aan de noordzijde van Uden. Bij gebied de Ruiter hebben wij een soortgelijk proces voor ogen (ook los van het geuraspect).

Op basis van de ervaring kan dit prima worden ingezet om gezamenlijk na te denken over de in stand houding van de kwaliteit van hun leefomgeving.

Conclusie afweging

Op grond van bovenstaande scores vinden wij het plangebied 'De Ruiter' een gezonde wijk en een goede aanvulling op het geheel aan woonmilieus dat binnen Uden wordt geboden. Het gezondheidsoppervlak van het spinnenweb is groter dan het gemiddelde van de wijkcores in de rest van Uden.

Aanvullende belangenafweging

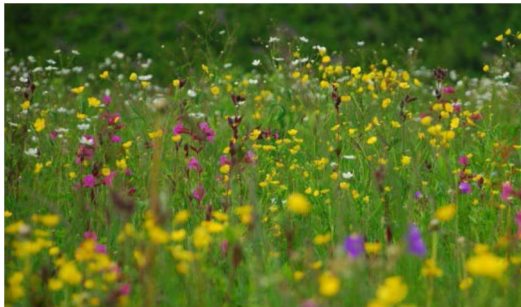
Naast de overwegend positieve beoordeling van de onderdelen uit het spinnenweb, spelen in onze belangenafweging nog andere argumenten waardoor wij deze locatie beschouwen als een zeer geschikte woningbouwlocatie:

- Volkshuisvesting: In De Ruiter wordt een gedifferentieerd woningbouwprogramma gerealiseerd. Het diverse woningbouwprogramma sluit aan op de vraag en woningbehoefte in Uden. Op deze locatie wordt specifiek voorzien in de behoefte aan zowel sociale- als middeldure huurwoningen, grondgebonden koopwoningen en bouwkavels. Deze woninglocatie levert daarmee een belangrijke bijdrage in het kunnen voorzien in de woonbehoefte in de gemeente.
- Afronding van de wijk Uden-Zuid . De nieuwbouwwijk Uden-Zuid bestaat uit twee onderdelen: Velmolen, aan de oostzijde en Hoenderbos aan de westzijde. In Velmolen oost zijn de laatste beschikbare gronden ontwikkeld en de laatste woningen momenteel in aanbouw. Aan die zijde komt de wijk daarmee tot een stedenbouwkundige afronding. Het plan 'De Ruiter' is een afronding van de woonwijk Hoenderbos aan de westzijde van Uden-Zuid.
- Planologische afweging. Gelet op de ligging van de nieuwe wijk is een belangrijk deel van de opzet gelegen in de overgang naar het landelijk gebied. De wijk wordt daarom opgezet in een natuurlijke sfeer, waarbij de overgang van de woonwijk naar het landschap geleidelijk verloopt. Het stedenbouwkundig plan bestaat grofweg uit 6 velden met grondgebonden woningen. Binnen de velden is uitgegaan van een gevarieerde stedenbouwkundige invulling, omdat er enerzijds aansluiting is gezocht bij de stedenbouwkundige structuren van de bestaande wijk Hoenderbos en anderzijds wordt aangesloten bij het landschappelijk en agrarisch wonen in de omgeving van De Ruiter. Hiermee wordt een balans bereikt tussen enerzijds de aansluiting bij de bestaande woningen en anderzijds het buitengebied. Voor een natuurlijke overgang naar de omgeving zijn de randen van de nieuwe wijk richting het buitengebied bewust gevarieerd opgezet. Dit houdt in dat de rooilijnen naar de Ruitersweg verspringen en dat niet alle woningen zich met hun voorkant oriënteren naar de Ruitersweg en het aangrenzende agrarische gebied. Daarbij wisselen groengebieden en bebouwing elkaar af hetgeen de

overgang van de woonwijk naar het landschap verder verzacht. Om het agrarische karakter van de omgeving in het plan terug te laten komen, worden er aan de westrand en de zuidrand van de woonwijk twee woonmilieus als erf ontwikkeld. De achterliggende gedachte is dat de typologie van het boeren erf terugkomt in de wijk, waarbij er sprake is van een groen en landschappelijk ingebed bebouwingsensemble,.

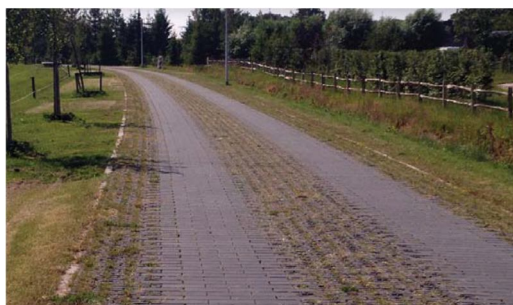
- Duurzaamheid: in het kader van duurzaamheid worden binnen het plangebied diverse positieve elementen gerealiseerd. Dit komt onder meer tot uitdrukking in de het materiaalgebruik in het openbaar gebied, de hoeveelheid openbaar groen, de stedenbouwkundige opzet en de duurzame wijze waarop het water is ingepast.

Uitgangspunt voor De Ruiter is een gezonde en duurzame woonomgeving met een landschappelijk karakter. De natuurlijke omgeving met streekeigen beplanting gaat hittestress tegen en biedt kansen voor vogels, kleine zoogdieren en insecten. De openbare ruimte wordt extensief beheerd waardoor het beeld natuurlijk en gevarieerd zal zijn. Het is van belang dat het groene karakter van het plan ook doorgevoerd wordt in de erfafscheidingen en de tuinen.

De automobilist is te gast waardoor de fietsers en voetgangers de ruimte krijgen. Parkeren gebeurt deels op eigen terrein en zoveel mogelijk in hofjes zodat het straatbeeld zo groen mogelijk is.

Bij de aanleg van de wegen, paden en parkeerplaatsen wordt er naar gestreefd zo min mogelijk verharding toe te passen. Ook wordt de opvang en afvoer van het regenwater zoveel mogelijk zichtbaar gemaakt door de aanleg van wadi's en open verhardingen. Regenwater dat valt op privéterrein wordt op eigen terrein opgevangen.

- Bereikbaarheid uitvalswegen: het plangebied is wat betreft de ontsluiting en bereikbaarheid gunstig gelegen. Via de dichtbij gelegen Lippstadtsingel kan binnen enkele minuten de A50 bereikt worden.

- Gunstige ligging t.o.v. centrum Uden: Het centrum van Uden ligt hemelsbreed op circa 1500 meter en is goed te bereiken met zowel de fiets als met de auto.
- Vanuit de gemeentelijke Kavelwinkel is aangegeven dat er veel vraag is naar woningen in dit gebied. Het (ontwerp)bestemmingsplan voorziet daarmee in de wensen van toekomstige bewoners. Deze doelgroep is op de hoogte van de in de omgeving gelegen varkenshouderij of wordt bij getoonde interesse daarvan direct op de hoogte gebracht.

Wet Publieke Gezondheid (WPG)

(of: waar moet je allemaal aan denken als het om gezondheid gaat)

Model Uden, concept juni 2018

INHOUDSOPGAVE:

Algemeen	pag. 3
1.1 inleiding	pag. 3
1.2 wat is gezondheid	pag. 3
1.3 gezondheidsbeeld algemeen	pag. 4
1.4 het instrument	pag. 5
1.5 afrondend	pag. 6
Bijlage 1: het instrument voor ruimte	pag. 7
Bijlage 2: het instrument voor sociaal domein	pag. 22

Algemeen

1.1 Inleiding

Ruimte en gezondheid zijn historisch aan elkaar verbonden. Eerst voor bestrijden van infectieziekten en bevorderen van hygiëne; tegenwoordig ligt het accent op het stimuleren van gezond gedrag via ruimtelijk ontwerp. Dat biedt ook de mogelijkheid om in te spelen op trends en ontwikkelingen.

Het trendscenario uit de Volksgezondheid Toekomstverkenningen 2018 schetst de volgende ontwikkelingen:

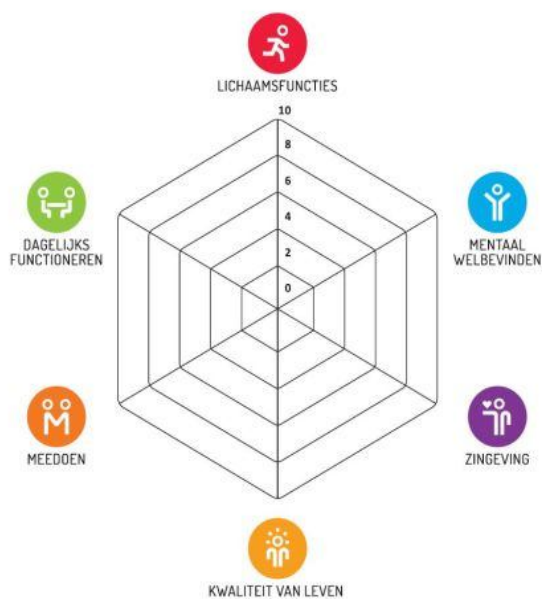
- De levensverwachting stijgt van 81,5 jaar in 2015 naar bijna 86 jaar in 2040.
- Het aantal eenzamen neemt toe tot 2040, vooral bij alleenwonenden.
- We worden steeds zwaarder; in 2040 heeft 62 procent van de volwassen Nederlanders overgewicht. Dit geldt voor alle sociaaleconomische groepen.
- Dementie en artrose veroorzaken de grootste toename in ziektelast tot 2040, en dementie wordt daarmee de grootste oorzaak van ziektelast in 2040.
- De zorguitgaven per persoon stijgen van 5.100 euro in 2015 naar 9.600 euro in 2040.
- De verschillen in Nederland tussen hoog- en laagopgeleiden in levensverwachting zijn groot: 7 jaar bij mannen en 6 jaar bij vrouwen met een laag opleidingsniveau. Hoogopgeleide mannen en vrouwen leven respectievelijk 14 en 15 jaar langer zonder beperkingen.

Een goed ingerichte leefomgeving kan ziektelast beperken en mensen in hun eigen kracht zetten! Nu en in de toekomst! Het belang van een goed ingerichte leefomgeving is mede de reden geweest voor het maken van de zogenaamde wijkscans met de vertaling naar de 'spinnenwebben' waar voor de 17 wijken van Uden de uitgangssituatie in beeld is gebracht.

De nieuw op te stellen kadernota WPG richt zich niet op individuele leefstijl noch op persoonsgebonden casuïstiek. Dergelijke zaken vallen onder het Sociaal Domein. De kadernota biedt daarentegen wel handvaten voor de implementatie van de Omgevingswet en verbindt zodoende het ruimtelijk domein met het sociaal domein.

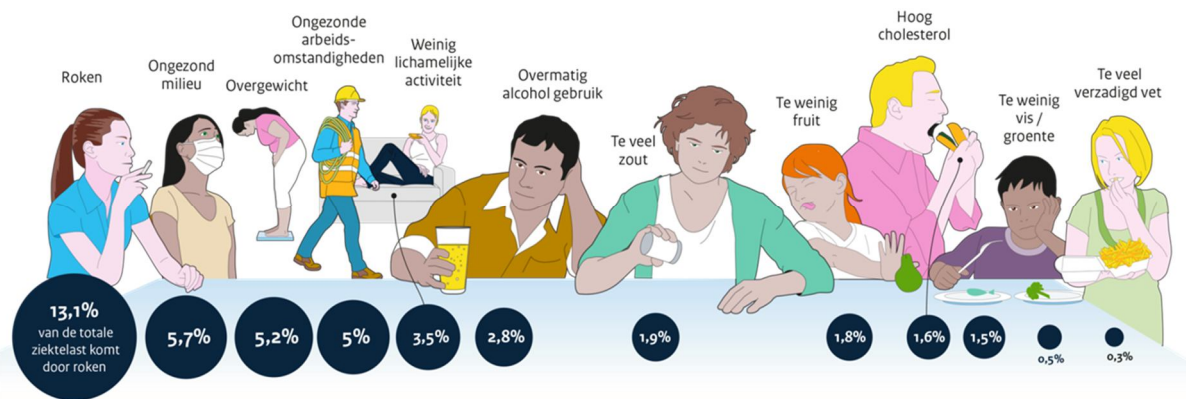
1.2 Wat is gezondheid

In het concept positieve gezondheid (zie figuur hiernaast) wordt gezondheid niet meer gezien als de af- of aanwezigheid van ziekte, maar als het vermogen van mensen om met de fysieke, emotionele en sociale levensuitdagingen om te gaan en zoveel mogelijk eigen regie te voeren. In deze visie is gezondheid niet langer meer strikt het domein van de zorgprofessionals, maar van ons allemaal. Er is zijn factoren waarop de individuele burgers weinig of geen invloed hebben. Zo is de leefomgeving als determinant voor gezondheid een factor die bij uitstek beïnvloedbaar is door de overheid en waar de overheid in bepaalde gevallen ook voor verantwoordelijk is (denk aan luchtkwaliteit en geluid).

1.3 Gezondheidsbeeld algemeen

In Nederland is gemiddeld bijna 6% van de ziektelast toe te schrijven aan milieufactoren. Lokaal kan dit flink variëren, zo tussen de 4 en 14%. Niet alle effecten van de leefomgeving zijn te kwantificeren. Gezondheidseffecten van nieuwe risico's of risico's of effecten waarvan niet alle cijfers bekend zijn. Bijvoorbeeld veehouderij of beleving, zijn niet in deze berekeningen meegenomen. Luchtverontreiniging levert de grootste bijdrage aan deze milieu gerelateerde ziektelast, gevolgd door geluid. Naast de bijdrage van de afzonderlijke omgevingsfactoren is het ook belangrijk om rekening te houden met stapeling van ziektelast door het gecombineerde effect van milieufactoren. De leefomgeving kan ook uitnodigen tot beweging of ontmoeting, en daarmee overgewicht en eenzaamheid tegengaan. Door de leefomgeving gezond in te richten kan dus veel gezondheidswinst worden behaald. Als we spreken over een gezonde leefomgeving, hebben we het over een leefomgeving die bewoners als prettig ervaren, die uitnodigt tot gezond gedrag en waar de negatieve invloed op gezondheid zo klein mogelijk is.

Voorkomen van ongezondheid	Bevorderen van gezondheid	Versterken van gezondheid
<i>= de schone, veilige, klimaatadaptieve leefomgeving</i>	<i>= de bewegingsvolle, mobiele, groene leefomgeving</i>	<i>= de duurzame, gezonde, vitale, slimme leefomgeving</i>
1. Ruimtelijke condities	1. Ruimtelijke + sociale condities	1. Ruimtelijke + sociale + duurzame condities
2. Focus op basis op orde	2. Focus op leefbare omgeving	2. Focus op kwaliteit van leven
3. Beschermen	3. Verleiden	3. Uitdagen
4. Handhaven milieunormen	4. Speelruime bieden door gedeelde afwegingskaders	4. Uitgaan van gezondheids- en omgevingswaarden en ambities
5. Risicobeheersing	5. Mensen motiveren	5. Mensen empoweren
6. Aanbod georiënteerd	6. Vraag georiënteerd	6. Zelfmanagement georiënteerd
7. Overheid als hoeder	7. Overheid als facilitator	7. Overheid als co-investeerder

Een gezonde leefomgeving is onderwerp van elk beleidsdomein: zorg en welzijn, mobiliteit, infrastructuur en bereikbaarheid, veiligheid, RO, openbare ruimte en gebiedsontwikkeling, (big) data en monitoring, wonen, werken en sociaal, onderwijs en participatie, economie, vestigingsklimaat en financiën. Denk daarbij ook aan de onderstaande kansen en bouwstenen:

- Gezondheid waarderen: Gezondheid als intrinsieke waarde heeft ook effect op de maatschappelijke kosten en baten.
- Vroeg koppelen: Gezondheid vanaf het begin meenemen in het ruimtelijk planproces en een volwaardige plek geven in bestuurlijke afwegingen, zodat werk-met-werk gemaakt kan worden.
- Verbinding: Samenwerking tussen het sociale en fysieke domein; elkaars taal leren spreken en elkaar versterken.
- Bewonersparticipatie: Betrekken van bewoners en gebruikers bij het gezond inrichten en het beheren van de leefomgeving. De Omgevingswet maakt het mogelijk om in een vroeg stadium de burgers te betrekken over de inrichting van hun directe leefomgeving.
- Innovatie: Inzet van nieuwe vormen en instrumenten om effect te bereiken, zoals (serious) gaming, Aires metingen van luchtkwaliteit en temperatuur e.d.

1.4 Het instrument

De thematische vertaling van de hele breedte van 'gezondheid' is vorm gegeven volgens de 'vlag van Brabant' en sluit daardoor aan bij de werkwijze van implementatie Omgevingswet. Deze vlakken in de vlag van Brabant zijn 'geladen', dus wat is het wel (en niet), in een gezamenlijk overleg van beleidsadviseurs van zowel Ruimte als MD. De uitwerking van dit 'laden' is vertaald naar een zgn. 'ticketbox': een controle- en afvinklijst te gebruiken bij het beoordelen van en adviseren over nieuwe ontwikkelingen. Hebben 'we' als organisatie de goede vragen gesteld, alle facetten bekeken en – zeker als we afwijken van regels – de keuzes goed beargumenteerd.

De ticketbox is opgebouwd volgens de rubricering van de vlag van Brabant:

Geel:

- Gezonde leefomgeving
- Klimaat adaptatie
- Veilige leefomgeving
- Omgevingskwaliteit

Groen:

- Bodem & water
- Bodemdiversiteit & natuurkwaliteit
- Emissies, energie & grondstoffen
- Erfgoed & cultuurhistorie

Blauw:

- Welvaart & welbevinden
- Bereikbaarheid
- Vestigingsklimaat
- Landbouw & voedsel

In de ticketbox zijn deze hoofdonderwerpen verder onderverdeeld waarbij in de kolom 'verwijzing' via hyperlinks inhoudelijke toelichting en informatie bereikt kan worden. De kolom 'verantwoording' biedt de mogelijkheid om aan te geven waarom een bepaalde keuze is gemaakt. Ter illustratie, een korte weergave van een ambtelijke afweging (bij de totstandkoming van deze nota en het maken van het instrument) waarvoor dit instrumentarium dus behulpzaam moet zijn:

- Vanuit milieu bekeken is de verplaatsing van het sportveld van Moleneind naar de nieuwe locatie slecht doordacht, want aan de Lippstadtsingel en dus fijnstof als gevolg van verkeer.
- Vanuit de werkelijkheid bekeken is deze verplaatsing m.b.t. milieu en fijnstof effect-neutraal want de huidige locatie ligt langs de A-50

- Vanuit persoonlijke gezondheid bekeken (leefstijl) biedt de nieuwe locatie meer mensen de mogelijkheid tot sporten zodat de totale gezondheidswinst vergroot wordt.

Omdat de decentralisatie van taken richting gemeenten steeds meer vraagt om dialoog met de bewoners en het kijken vanuit zorg en gezondheid, lijkt het werken met een afwegingskader de beste manier om duidelijk te maken dat de juiste aspecten zijn meegenomen in de afweging.

1.5 Afrondend

Het ontwikkelde instrument is een dynamisch document, over de twee sporen (ruimte en sociaal domein) dat via diverse gremia actueel wordt gehouden. Paragrafen die nu nog niet zijn gevuld, kunnen door kennis uit regionale e/o lokale samenwerkingsverbanden, alsnog worden voorzien van de juiste informatie ook als er sprake is van nieuwe wetgeving of gewijzigde inzichten. Het gebruik van dit instrument wordt onderdeel van het implementatietraject Omgevingswet en kan ook nu al worden toegepast bij beleidsontwikkeling vanuit Sociaal Domein. In de aanloop naar feitelijke besluitvorming over vormgeving van de omgevingswet binnen Uden, wordt dit instrument alvast toegepast om in de praktijk te kunnen leren of het werkt en waar eventuele verbeteringen e/o aanvullingen nodig zijn. Als bijlage treft u het instrument; de basis is een inhoudsopgave waarbij de paragrafen worden bereikt via een hyperlink, zodat de inhoudsopgave ook direct dienst doet als richtingwijzer door het brede begrip 'gezondheid'.

Instrument

(invullen excel bestand waarin 2 modellen van een ticketbox worden gemaakt; voor de ticketbox Ruimte, tekst uit volgende pagina's kopiëren naar juiste vakje van de tabel. De op- en aanmerkingen op de tekst zijn al verwerkt). Voor de ticketbox sociaal domein moet met bijlage 2 een vergelijkbaar traject / handeling worden gedaan.

Bijlage 1: **Instrument Ruimte**

Instrument.....	8
1. Mens en Leefomgeving	10
2.1 Gezonde leefomgeving	10
2.1.1 Natuurlijk bewegen	10
2.2 Klimaatadaptatie.....	11
2.3: Veilige leefomgeving.....	11
2.3.2 Geluid: Wegverkeerslawaaï en industrielawaaï.....	11
2.3.2.1 Algemeen	11
2.3.2.2 Bronnen van geluid	12
2.3.2.3 Toolbox items geluid:	12
2.3.3 Luchtkwaliteit	12
2.3.3.1 Luchtkwaliteit	12
2.3.3.2 Industriële geur	13
2.3.3.3 Agrarische geur	13
2.3.3.4 Volksgezondheid i.r.t veehouderijen	13
2.3.4 Gevaar	15
2.3.4.1 Externe veiligheid met een gezonde leefomgeving.....	15
2.3.4.2 Straling door hoogspanningsverbindingen.....	15
2.3.5 Lichthinder	16
2.3.6 Trilling.....	16
2.4 Omgevingskwaliteit	16
2.4.1 Water.....	16
2. Natuurlijk en historisch kapitaal.....	18
3.1 Bodemkwaliteit	18
3.1.1 Toolbox bodem om aan te denken bij ontwikkelingen:	18
3.2 Biodiversiteit.....	18
3.3.4 Erfgoed en cultuurhistorie.....	18
3.3.4.1 Overzichtelijke inrichting	18
3. Welvaart en bereikbaarheid.....	19
4.1 Welvaart en welbevinden	19
4.1.1 ruimtelijk domein	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.1.1.1 Diversiteit woningen:	19
4.1.1.2 Inrichtingsaspecten.....	19
4.1.1.3 Basisvoorzieningen	19
4.1.1.4 Sociale veiligheid	20

4.1.1.4.1 Functiemenging wonen, werken en detailhandel	20
4.1.1 welvaart en welbevinden: sociaal domein	22
4.1.2.1 Participatie.....	22
4.1.2.2 Arbeidsparticipatie.....	22
4.1.2.3 Mantelzorg	22
4.1.2.4 Vrijwilligerswerk	22
4.1.2.5 Ondersteuning.....	23
4.1.2.5.1. Maatwerk WMO	23
4.1.2.5.2. Wet Langdurige Zorg.....	23
4.1.2.5.3. Wijkverpleging	24
4.1.2.5.4. Informele zorg	24
4.1.2 Financiële gezondheid en ondersteuning.....	24
4.1.3.1 Bijstandsuitkering	25
4.1.2.2 WW	25
4.1.3 Samenredzaamheid.....	25
4.1.4.1. Sociale contacten	25
Nader uit te werken.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.2 Bereikbaarheid.....	20
4.3 Vestigingsklimaat	20
4.4 Landbouw en voedsel.....	21

Alle tekst op de volgende pagina's moet dus via hyperlinks gekoppeld gaan worden aan de kopjes van de inhoudsopgave.

1. Mens en Leefomgeving

Groen, natuur en klimaat hebben op verschillende manieren een direct of indirect effect op de gezondheid. Het is van belang om hier rekening mee te houden bij de aanleg van nieuwe wijken en/of wijzigingen in bestaande wijken. In de volgende paragrafen is aangegeven om welke effecten om daarmee ook te kunnen toetsen in hoeverre plannen voldoen aan deze elementen.

2.1 Gezonde leefomgeving

Een natuurlijke, groene omgeving kan op verschillende manieren bijdragen aan de gezondheid van de mens, van kinderen tot ouderen. Natuur kan bijdragen aan;

- Herstel van stress
- Aanzetten tot sociaal contact
- Optimale ontwikkeling van kinderen
- Bevorderen en stimuleren tot beweging
- Zingeving
- Persoonlijke ontwikkeling
- Sociale veiligheid

Daarnaast kan groen een indirect positieve invloed hebben op gezondheid. Denk hierbij aan:

- Groen geeft schaduw, absorbeert water en heeft een isolerende werking. Op een hete zomerdag kan het wel 10 tot 15 graden koeler zijn onder een boom dan in de zon.
- Gevelgroen en groene daken hebben een isolerende werking; 's zomers werkt een begroeide muur verkoelend en 's winters beschermen groenblijvende klimplanten een gebouw tegen kou en slagregens.
- Groen beschermt tegen wind.
- Meer groen draagt in perioden van extreme hitte bij aan minder hitteoverlast in steden.
- Voldoende waterbergend vermogen van de (minder versteende) bodem zorgt bij extreme hoeveelheden neerslag voor minder wateroverlast en voor minder verdroging

Naast de positieve effecten dient ook rekening gehouden te worden met allergieën, ongedierte en/of overlast wat groen met zich kan meebrengen.

- Allergieën: bepaalde bomen, grassen en kruiden kunnen leiden tot allergische reacties onder de bevolking. Dus neem dit mee in de overwegingen bij de aanplanting van groen.
- Ongedierte: groen kan ook zorgen voor overlast van ongedierte, zoals wespen, mieren, bladluizen (honingdauw bij bv. lindes en esdoorns), eikenprocessierupsen en slakken.
- Overlast: naast overlast van ongedierte komt ook overlast voor vanwege vallend blad, bloesem en omhoogkomende wortels of slecht onderhouden groen wat zorgt voor onveilige situaties (slecht zicht, dichtgegroeid fietspad)

toolboxitems: zichtgroen, gebruiksgroen, gemakkelijk te beheren groen, niet allergieën, sociaal veilig groen

2.1.1 Natuurlijk bewegen

Volgens de Nederlandse norm gezond bewegen moet een volwassene minstens 150 minuten per week matig intensief inspannen, verspreid over diverse dagen. Daarnaast beschrijft de richtlijn om minstens 2x per week spier- en botversterkende activiteiten te doen en om veel stilzitten te voorkomen.

Meer bewegen leidt tot een verlaagd risico op het ontstaan van hart- en vaatziekte, beroerte, depressie, diabetes type II, dikke darmkanker, borstkanker, osteoporose en heeft een gunstige invloed op o.a. bloeddruk, cognitief functioneren, overgewicht, cholesterol en depressie.

Diverse factoren binnen het ontwerp van nieuwe wijken nodigen uit om te bewegen, zoals fiets- en wandelpaden, buitenspeelruimte, aanwezigheid van openbaar groen, ontmoetingsplekken en sportaccommodaties, loopafstand van voorzieningen, en verkeersveiligheid.

toolboxitems: speel- en sportplaatsen voor diverse doelgroepen, voorzieningen op loopafstand, stimulering om auto te laten staan, goede loop- en fietsroutes

2.2 Klimaatadaptatie

Het gaat hierbij om hinder die wind, zon en/of hoge temperatuur met zich kan meebrengen. Hitte en kou kunnen leiden tot gezondheidsklachten. De toename van luchtverontreiniging door hoge ozongehalte en zomersmog leidt tot meer luchtwegaandoeningen. Er zijn diverse beschermende maatregelen te nemen zoals creëren van schaduw door beplanting en andere overkappingen en gebruik van absorberende gevel- en reflecterende dakmaterialen. Hierbij is het van belang integraal te kijken naar het geheel van bebouwing, bodem water en groen.

toolboxitems: oriëntatie van gebouwen tov de zon, groene oppervlakten, afschermdende beplanting en overkappingen, absorberende gevel- en reflecterende dakmaterialen, beschutting tegen de zon, water

2.3: Veilige leefomgeving

2.3.2 Geluid: Wegverkeerslawaai en industrielawaai

2.3.2.1 Algemeen

We hebben allemaal te maken met geluiden in onze leefomgeving; op het werk, onderweg, maar ook in en om ons huis. Sommige geluiden vinden we prettig, andere geluiden ervaren we als storend of ongewenst. Het kwetteren van vogels wordt bijvoorbeeld vaak positief gewaardeerd in tegenstelling tot langszazend verkeer, het in de vroege ochtend bevoorraden van winkels of de airconditioning van de bureaus. Wanneer geluid te hard is of langdurig op ons inwerkt kan dat invloed hebben op onze gezondheid en ons welzijn. Geluid heeft het meest effect op de gezondheid wanneer het wordt gevoeld of beoordeeld als lawaai/hinderlijk.

Gezondheidseffecten zijn gedeeltelijk afhankelijk van de eigenschappen van het geluid, zoals intensiteit, frequentie (toonhoogte), frequentie (aantal momenten) en duur. Daarnaast spelen zogenaamde niet-akoestische aspecten een rol, zoals context, hoe men over de bron van het geluid denkt, verwerkingsgedrag, angst en gevoeligheid voor geluid. Geluiden die als prettig ervaren worden en het ontbreken van ongewenst geluid hebben mogelijk juist een positief effect op de gezondheid doordat ze het herstel van stress bevorderen.

Geluid, lawaai, kan onder andere leiden tot hinder, slaapverstoring, verstoring van de dagelijkse activiteiten en stress. Deze effecten kunnen op hun beurt weer aanleiding geven tot negatieve gezondheidseffecten als een hogere bloeddruk en verhoogde niveaus van het stresshormoon cortisol, waardoor het risico op hart- en vaatziekten en psychische aandoeningen wordt verhoogd. Geluid kan echter ook direct resulteren in fysiologische reacties zoals een verhoogde bloeddruk. Ook kan geluid een negatieve invloed hebben op de leerprestaties van kinderen. En er zijn nog meer, minder bekende, negatieve gezondheidseffecten door geluid.

2.3.2.2 Bronnen van geluid

Geluid draagt niet zo ver, hooguit enkele kilometers. Zo beschouwd is geluid een lokaal milieuprobleem. In een stedelijke (dorpse) omgeving zijn andere geluidbronnen aanwezig die als hinderlijk worden ervaren dan in een landelijke omgeving. Veel van de geluidhinder die we in onze leefomgeving ondervinden is afkomstig van verkeer. (Vracht)auto's en vliegtuigen zijn belangrijke bronnen van geluid en kunnen hinder veroorzaken. Daarnaast kan ook het geluid van fabrieken, windturbines, schietterreinen, evenementen en horeca hinder veroorzaken met specifiek aandacht voor evenementen zoals carnaval en muziekfestivals. Voor al deze bronnen van geluid is in wetten en regels vastgelegd hoeveel geluid ze mogen maken. Maar zeker ook burenlawaai is een aspect wat steeds vaker een bron van hinder is en waarvoor geen regels aanwezig zijn.

Om geluidhinder zoveel mogelijk te voorkomen of te verminderen is de bronhouder in eerste instantie verplicht het geluid aan de bron aan te pakken. Dit noemen we bronbeleid. Voor deze aanpak is het belangrijk te weten welke bron de oorzaak van de hinder is. Wanneer aanpak aan de bron niet of onvoldoende mogelijk is, zijn andere maatregelen tegen geluidhinder verplicht dan wel is er de verplichting of noodzaak om onderzoek naar maatregelen te doen en te motiveren waarom hogere niveaus toch worden toegestaan. Denk bij maatregelen aan organisatorische maatregelen, overdracht beperkende maatregelen, maatregelen bij de bron of maatregelen bij de ontvanger. Ook steeds vaker wordt de weg van bemiddeling ingeslagen om hindersituaties met behulp van een derde partij op te lossen.

Bij ruimtelijke ontwikkelingen en 'ruimtelijke' veranderingen is er altijd sprake van een spanningsveld tussen geluid en een goed/aanvaardbaar woon- en leefklimaat. Gelet op de vele soorten hinderbronnen die aanwezig kunnen zijn zal er altijd maatwerk geleverd moeten worden om de gewenste balans tussen geluid en het woon- en leefklimaat te vinden.

Daarnaast mag een ontwikkeling met geluidgevoelige bestemmingen niet leiden tot een beperking van bestaande bronnen en activiteiten (rechten). Een bepaalde mate van potentiële hinder blijft daarmee vaak aanwezig. Ook hiervoor geldt dat maatwerk nodig is om te komen tot goede/aanvaardbare situaties. Maatwerk om gezondheid te bevorderen kan gepaard gaan met kosten vanwege de te treffen maatregelen. Anderzijds kan met het ontwerp of de planvorming vooraf al rekening worden gehouden met gezondheid en geluid. Om dit meer richting c.q. uitvoering te geven zijn de volgende tools mogelijkheden.

2.3.2.3 Toolbox items geluid:

- opstellen omgevingsvisie/-plan;
- gebiedgericht geluidbeleid;
- participatie belanghebbenden;
- geluidreducerende maatregelen versus kosten (kosten/baten analyse);
- goed woon- en leefklimaat in geluidgevoelige bestemmingen, uitgaan van gecumuleerde geluidsbelasting om de vereiste geluidswering van de gevel te bepalen;
- Verkavelingsplan maken waarmee geluid door de eerste lijnsbebouwing wordt afgeschermd van de tweede lijnsbebouwing;
- Situeren van niet geluidgevoelige ruimten aan geluidsbelaste zijde van de woning;
- Bewustwording;
- Mediation;
- Etc etc.

2.3.3 Luchtkwaliteit

2.3.3.1 Luchtkwaliteit

Bij ruimtelijke ontwikkelingen moet rekening gehouden met de concentraties van luchtverontreinigende stoffen. Dit belangrijkste stoffen zijn (ultra) fijn stof, stikstofdioxide, en

benzeen. In de Wet milieubeheer zijn hiervoor grenswaarden opgenomen. Het voldoen aan normen sluit niet uit dat er geen gezondheidseffecten zijn. Overschrijdingen van de wettelijke normen zijn nagenoeg nooit aan de orde. Bij ruimtelijke ontwikkelingen spelen de concentraties daarom nooit een rol van betekenis voor de besluitvorming.

Dit zou anders kunnen zijn als de advieswaarden van de WHO (Wereldgezondheidsorganisatie) zouden worden gehanteerd. Daarbij moet in acht worden genomen dat de concentraties voor het grootste deel door factoren van buiten een plan worden veroorzaakt. Maatregelen om deze concentraties af te laten nemen, vallen buiten de scope van een project, maar zijn meer van nationaal of internationaal niveau.

Maatregelen om de luchtkwaliteit te verbeteren die op planniveau effect kunnen hebben, zijn bijvoorbeeld niet wonen langs drukke verkeersroutes, afschermen van drukke verkeerswegen, bevorderen van doorstromingsnelheid of weren van vervuilende voertuigen (milieuzone). Daarnaast kan op woningniveau aan de schone zijde lucht aangezogen worden in plaats van aan de vervuilde zijde. Extra aandacht in een plan moet er zijn voor bijzondere gevoelige functies, zoals een kinderdagopvang of verblijfsgebouwen met een zorgcomponent waar relatief veel personen met luchtwegproblemen (kunnen) wonen. Zo kan bijvoorbeeld de speelplaats van de kinderen aan de luwe zijde worden gerealiseerd, om de blootstelling zo laag mogelijk te houden.

2.3.3.2 Industriële geur

Bij ruimtelijke plannen wordt de aanwezige concentratie van geur vanwege industriële geur meegenomen. De insteek van de landelijke en provinciale regelgeving voor industriële geur is om zo geen hinder toe te staan. Als aan de grenswaarden wordt voldaan dan is dit aspect qua wetgeving niet aan de orde. Het aspect komt slechts zeer lokaal aan het licht. Maatregelen zijn mogelijk aan de bron of het vergroten van de afstand tot de bron. Binnen de gemeente Uden zijn enkele bedrijven actief waar industriële geur relevant is. Deze zijn voornamelijk gelegen op industrieterreinen of in het buitengebied.

2.3.3.3 Agrarische geur

Bij ruimtelijke plannen wordt de geurbelasting vanwege de stallen van veehouderijen meegenomen. De mate van hinder die wordt ervaren van geur is individueel bepaald en dus voor iedereen anders. Het hangt onder andere af van persoonlijke omstandigheden in hoeverre iemand hinder ervaart. Een van de aspecten is of angst ten aanzien van de bron wordt ervaren. Denk bijvoorbeeld aan Q-koorts. Daarnaast speelt de hoogte van de concentratie een rol in de ervaren hinder. De wetgeving ten aanzien van geur vanwege veehouderijen heeft niet als doelstelling om hinder te voorkomen. De hoogte van de normen zijn meer dan bij industriële geur een afweging tussen belangen. De kans op hinder is lager als de concentratie lager is. Bij ruimtelijke plannen kan daarom ingestoken worden op een lagere waarde dan in de regelgeving is opgenomen. Anderzijds is bij het opstellen van de Verordening geurhinder en Beleidsregels ruimtelijke ordening rekening gehouden met de belangen binnen de gemeente. Hierbij is niet alleen gezondheid i.r.t. geur meegenomen.

Geurhinder vanwege andere agrarische aspecten is nauwelijks aan de orde. Bij grootschalige mestverwerking speelt geur vaak wel een belangrijke rol, mede ingegeven door de angst voor de bron. Een zorgvuldige locatiekeuze is dan zeer gewenst.

2.3.3.4 Volksgezondheid i.r.t. veehouderijen

Handreiking Veehouderij en Volksgezondheid

In het kader van het provinciaal BPO-speerpunt Transitie Zorgvuldige Veehouderij is door deskundigen vanuit de GGD, de provincie Noord-Brabant en de 3 Brabantse omgevingsdiensten de Handreiking Veehouderij en Volksgezondheid van 3 maart 2016 opgesteld. De handreiking betreft een stappenplan, in welke gevallen dat bij een ontwikkeling van een veehouderij er een verhoogd risico voor de volksgezondheid kan optreden, en daarom advisering vanuit de GGD wenselijk zou zijn. Naar de

gemeenten in de provincie Noord-Brabant is geadviseerd om de handreiking toe te passen. De gemeente Uden heeft de handreiking vastgesteld en past deze ook toe.

Waarom is de handreiking opgesteld?

Op dit moment is de belasting op de omgeving van veehouderijen en daarmee samenhangende gezondheidsrisico's voor omwonenden slechts beperkt verankerd in de milieuwetgeving. De milieuwetgeving die voor gezondheid relevant is, richt zich op geurhinder en fijn stof. In relatie tot volksgezondheid, is in de huidige wetgeving echter onvoldoende opgenomen dat bij vergunningverlening rekening gehouden dient te worden met het cumulatieve effect als een gevoelige bestemming wordt omgeven door meerdere veehouderijen. Naast geur en fijn stof spelen de mogelijke gevolgen voor endotoxine, zoönosen en resistente bacteriën nog een rol. Deze komen in de wetgeving helemaal niet aan de orde.

Het is niet bekend vanaf welke concentraties of binnen welke afstand tot aan veehouderijen het risico verhoogd is. Wel is aangetoond dat omwonenden van bedrijven met Q-koorts een verhoogd risico op deze ziekte hebben. Ook is onderzocht dat veehouders, medewerkers en dierenartsen een verhoogd risico voor bepaalde zoönosen hebben. Een te afwachtende houding kan ernstige negatieve gevolgen hebben voor de volksgezondheid, zoals ondervonden bij de Q-koorts epidemie. Bij ontwikkeling of planvorming van veehouderijbedrijven is het daarom belangrijk om deze gezondheidseffecten in een risico-inventarisatie en -evaluatie af te wegen, rekening houdend met de lokale omstandigheden. Dit geldt ook voor woningbouwontwikkelingen in de directe omgeving van een veehouderij. Hiervoor is dus het stappenplan ontwikkeld.

Endotoxine

Op 7 juli 2016 zijn de onderzoeksrapporten "Veehouderij en gezondheid omwonenden (VGO)" en "Emissies van endotoxinen uit de Veehouderij" gepubliceerd. Uit de beide rapporten komen een aantal negatieve gezondheidseffecten naar voren. Er is een verband gevonden tussen wonen nabij veehouderijen en luchtwegklachten, een verminderde longfunctie en een verhoogd risico op longontsteking. De negatieve effecten spelen met name rond pluimveebedrijven en varkenshouderijen en door cumulatie van meerdere bijeen gelegen veehouderijen. De effecten worden in verband gebracht met de emissie van fijn stof, ammoniak (secundair fijn stof) en endotoxinen (celwandresten van bacteriën, gebonden aan stofdeeltjes).

Er is nog geen landelijk toetsingskader beschikbaar. Door een in Brabant geformeerd ondersteuningsteam is gewerkt aan een notitie met handelingsperspectieven hoe voorlopig om te gaan met ontwikkelingen bij veehouderijen. Met als doel dat er in de periode totdat er een landelijk toetsingskader beschikbaar komt, voor omwonenden geen nieuwe of grotere knelpunten op volksgezondheidsgebied ontstaan. Deze notitie, te weten Notitie Handelingsperspectieven Veehouderij en Volksgezondheid: Endotoxine toetsingskader 1.0, is door de gemeente Uden vastgesteld om het belang van gezondheid te onderkennen en daar rekening mee te houden bij ruimtelijke ontwikkelingen.

Geitenhouderijen

Naar aanleiding van het aanvullende rapport Veehouderij en Gezondheid Omwonenden (VGO) van 16 juni 2017 en op verzoek van Brabantse gemeenten hebben Provinciale Staten van Noord-Brabant op 7 juli 2017 besloten tot een moratorium op de geitenhouderij. Het moratorium is een voorzorgmaatregel met het oog op de volksgezondheid en is verwerkt in de Verordening ruimte Noord-Brabant.

Uit het aanvullende VGO rapport blijkt dat gemiddeld over de onderzoeksjaren 2009 - 2013 een 29% verhoogde kans op longontsteking bestaat voor mensen die rondom een geitenhouderij wonen, tot een afstand van 1,5 – 2 km. Het verbod op het uitbreiden van het bestaand oppervlakte dierenverblijf (staloppervlak) dient te voorkomen dat (nieuwe) knelpunten ontstaan vanwege de volksgezondheid rond geitenhouderijen, die later met veel inspanning en kosten moeten worden weggenomen.

Bij ruimtelijke besluiten - zoals bestemmingsplannen en omgevingsvergunningen voor afwijkend gebruik - moet altijd worden afgewogen of er sprake is van een 'goede ruimtelijke ordening'. Eén van de leidende principes van een goede ruimtelijke ordening is dat een aanvaardbaar woon- en leefklimaat voor (toekomstige) bewoners geborgd moet zijn. In lijn met het VGO2-rapport betekent dit dat het bouwen en het oprichten van gevoelige bestemmingen binnen een afstand tot 2 km rond geitenhouderijen (met meer dan 50 geiten) vanwege het verhoogde gezondheidsrisico in strijd zou zijn met een 'goede ruimtelijke ordening'.

Het VGO-onderzoek (aanvullende studies) biedt geen handvatten om kleinere afstanden te hanteren bij minder dieren of bij lagere emissies van bijvoorbeeld fijnstof en dergelijke. In het VGO-onderzoek zijn deze relaties niet gevonden. Het is aannemelijk dat geitenhouders bezwaar zullen maken tegen het bouwen en het oprichten gevoelige bestemmingen binnen een afstand tot 1,5 – 2 km rond hun geitenhouderijen. Zij kunnen aandragen dat zij daardoor in hun belangen worden geschaad.

Wanneer meerdere geitenhouderijen in de nabijheid van een plangebied liggen, is het aannemelijk dat de gezondheidsrisico's voor omwonenden groter zullen zijn als gevolg van stapeling van effecten (cumulatie).

Naar aanleiding van diverse vragen van gemeenten heeft het Ondersteuningsteam de memo 'Verordening ruimte Noord-Brabant en geitenhouderijen' opgesteld. In de memo worden de regels en de reikwijdte voor de vergunningverlening behandeld. Daarbij wordt ook ingegaan op vergunningaanvragen van geitenhouderijen die niet onder de reikwijdte van het geitenmoratorium vallen. Verder wordt ingegaan op de 'omgekeerde werking.' De gemeente Uden heeft deze memo vastgesteld en past deze ook toe.

2.3.4 Gevaar

2.3.4.1 Externe veiligheid met een gezonde leefomgeving

Aandacht voor externe veiligheid bij het ontwerpen en inrichten van de leefomgeving draagt bij aan een betere volksgezondheid. Dit komt doordat:

- aandacht voor externe veiligheid bijdraagt aan een woonomgeving waar mensen veiliger wonen en zich veiliger voelen;
- aandacht voor externe veiligheid overlast en ongevallen voorkomt die kunnen ontstaan doordat in de omgeving gevaarlijke stoffen worden opgeslagen, geproduceerd, gebruikt en vervoerd.

Door het toepassen van het beleid externe veiligheid gemeente Uden en door rekening te houden met de advisering van de Veiligheidsregio wordt zorg gedragen voor externe veiligheid.

2.3.4.2 Straling door hoogspanningsverbindingen

De Europese Unie heeft - in een aanbeveling (1999/519/EG) - een referentieniveau van 100 microtesla voor bescherming van leden van de bevolking vastgelegd. Deze waarde wordt in Nederland op voor het publiek toegankelijke plaatsen niet overschreden, ook niet in de buurt van hoogspanningslijnen. Het voorzorg beleid van het ministerie van VROM, zoals dat is vastgelegd in het beleidsadvies uit 2005, gaat een stap verder. Gemeenten en netbeheerders worden geadviseerd nieuwe situaties te voorkomen waarin kinderen langdurig worden blootgesteld aan een veldsterkte die (jaargemiddeld) hoger is dan 0,4 microtesla. De gemeente Uden heeft de richtlijn van het ministerie van VROM vastgesteld. Dit met als doel om in nieuwe situaties, uit voorzorg, zoveel als redelijkerwijs mogelijk te vermijden dat kinderen langdurig verblijven in gebieden rond bovengrondse hoogspanningslijnen waarbinnen het jaargemiddelde magneetveld hoger is dan 0,4 microtesla. Dit met de reden dat er oorzaken kunnen zijn dat er vaker leukemie kan optreden bij kinderen bij blootstelling aan deze magneetvelden. Dit geldt dus niet alleen voor woningen, scholen, kinderopvangplaatsen en dergelijke maar ook voor speeltuinen, voetbalveldjes en dergelijke.

2.3.5 Lichthinder

Het belangrijkste aspect van openbare verlichting is dat mensen zich bij duisternis veilig in de openbare ruimte kunnen bewegen, met goed zicht maar ook zichtbaar voor anderen. Het verlichtingsniveau is hierbij van essentiële betekenis.

Objectieve veiligheid

Door optimale verlichting in de openbare ruimte kan criminaliteit op die bewuste plek worden tegengegaan. Denk bij optimalisatie aan de volgende zaken;

- Bijstelling van bestaande verlichting
- Verbetering van kleurweergave aan openbare verlichting
- Aanbrengen van verlichting op onveilige plekken
- Aanbrengen van verlichtingsapparatuur zonder belemmering door bomen in de openbare ruimte

Subjectieve veiligheid

Sociale veiligheid is gebaat bij verlichting op maat. Meer licht leidt niet altijd tot een veiliger gevoel. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het zogenaamde 'catwalk-effect waarbij in een donker park de voetganger heel helder verlicht is, en daarmee heel zichtbaar, maar de voetganger de omgeving niet scherp ziet.

Tweede aspect van verlichting op maat is het voorkomen van verblinding. Daar waar gebieden met veel licht overgaan in gebieden met een lager lichtniveau dienen overgangszones te worden aangelegd.

Licht kan zorgen voor een prettigere en veiligere leefomgeving. Bij ruimtelijke ontwikkelingen is aandacht voor straatverlichting van belang. Er moet voldoende licht zijn om het gevoel van sociale veiligheid te vergroten. Bewoners kunnen voorgelicht worden over het vergroten van de veiligheid door lampen met bewegingssensors op te hangen. Daarbij moet gewaakt worden voor onnodige verlichting. Ook kan licht tot hinder van bewoners of weggebruikers leiden. Te veel licht kan leiden tot slaapverstoring. Ten aanzien van lichthinder zijn normen opgenomen in richtlijnen. Deze hebben als doel om de hinder binnen aanvaardbare grenzen te houden. In een gebied met een lage achtergrondwaarde voor licht zal een individuele bron eerder tot hinder leiden dan in een druk stadscentrum met veel verlichting.

Vermijd functies die lichthinder kunnen veroorzaken (sportparken en kassen) dicht bij gevoelige functies zoals woningen.

2.3.6 Trilling

Dit aspect is niet nader uitgewerkt. In de gemeente Uden zijn trillingen niet eerder aan de orde geweest of onderdeel geweest van een klacht of overlast. Gelet op de bodemstructuur, wegen en bedrijvigheid is trilling geen relevant gezondheidsaspect. Dit houdt niet in dat er geen rekening mee gehouden moet worden maar door het creëren van voldoende afstand tussen de bron en de ontvanger, wat vanuit andere aspecten al noodzakelijk is, kunnen gezondheidsrisico's zo goed mogelijk voorkomen worden.

2.4 Omgevingskwaliteit

2.4.1 Water

Water speelt binnen de leefomgeving een belangrijke rol. Water nodigt uit tot bewegen en recreëren en werkt ontspannend en verkoelend. Water is ook nodig als drinkwater en voor de landbouw.

Water of een tekort aan water kan echter ook zorgen voor risico's. Vervuild drink- en zwemwater is een risico voor de gezondheid van mens en dier. Veiligheid kan een probleem vormen voor water in woonwijken. Daarnaast kan er wateroverlast ontstaan door hevige regenbuien, slechte afstroming van

regenwater en een hoge grondwaterstand en langdurige droogte kan daarentegen weer leiden tot schade aan de natuur en landbouw. Lopend project: operatie Steenbreek.

toolboxitems: recreatiemogelijkheden langs, in en/of op het water, voldoende bergingscapaciteit, beperk stilstaand water, aantrekkelijke, natuurvriendelijke en veilige oever, goede kwaliteit van water

2. Natuurlijk en historisch kapitaal

2.1 Biodiversiteit

Verschillende levensvormen op aarde (waaronder alle dier- en plantensoorten) houden de natuur in balans. Samen vormen ze een levendige en productieve natuur. Het zorgt voor schoon water, vruchtbare grond en een stabiel klimaat. De wereld kan niet zonder. Kwaliteitsdocumenten over beheer en inrichting van de openbare ruimte, aanwijzingen voor particulieren bij inrichting van het eigen terrein moeten bijdragen aan het verkrijgen of behouden van een grote biodiversiteit.

2.2 Bodemkwaliteit

Wat doet een gezonde bodem:

- matigt de klimaatverandering doordat koolstof in de bodem wordt opgeslagen en bodemenergie wordt gebruikt;
- zorgt voor biodiversiteit, voedselvoorziening, grondstoffen, en voedingsstoffen voor planten en dieren;
- houdt grond- en drinkwater vast en zuivert dit;
- zorgt voor een basis om op te bouwen en om landbouw en bosbouw op te bedrijven;
- filtert chemische stoffen en zet deze om in onschadelijke stoffen;
- kan cultuurhistorie bevatten (archeologie).

3.1.1 Toolbox bodem om aan te denken bij ontwikkelingen:

- Denk over de ondergrond net zoals over de bovengrond.
- Maak integrale 3D-bestemmingsplannen en voer een 3D-planproces: voor de onder- én bovengrond. Verbind plannen voor de boven- en ondergrond met elkaar.
- Werk opties van ondergronds ruimtegebruik uit als bijdrage aan gebiedskwaliteit.
- Maak in het begin van het planproces een snelle scan van de bodemfunctie en -kwaliteiten en stel een bodemkansenkaart op die inzichtelijk maakt waar welke toepassingen voor de bodem (zoals warmte-koudeopslag) mogelijk zijn.
- Houd in een vroegtijdig stadium rekening met de toestand van de bodem. Kijk bij bodemvervuiling welke functies waar mogelijk zijn. De grond onder een parkeergarage hoeft bijvoorbeeld niet even schoon te zijn als grond voor een woonwijk.
- Houd rekening met de bodem bij bouwplannen van woningen en wegen, bijvoorbeeld om te voorkomen dat het grondwaterpeil zakt.
- Zorg voor een schone bodem bij speelplekken.

2.3 Emissie, energie & grondstoffen

2.4 Erfgoed en cultuurhistorie

Overzichtelijke inrichting

Een overzichtelijke inrichting en daarmee een gemakkelijke oriëntatie in een omgeving wordt als aantrekkelijk en sociaal veilig ervaren en geeft minder stress.

Emotionele verbinding met fysieke omgeving/wijk speelt hierbij ook een rol.

3. Welvaart en bereikbaarheid

3.1 Welvaart en welbevinden

Ruimtelijke benadering

Dit onderwerp wordt volledig benaderd vanuit ruimtelijk domein; alle facetten van het sociaal domein, zijn vervat in het programmaplan 'bouwen aan de toekomst 2018-2022' van Maatschappelijke Dienstverlening.

De manier waarop er in een wijk gebouwd wordt heeft invloed op de positieve gezondheid van de wijkbewoners. Vanuit het sociaal domein zijn een aantal criteria opgesteld die specifiek te maken hebben met de fysieke woonomgeving:

- Diversiteit in bewoning: mix van jong en oud, rijk en arm, hoog- en laag opgeleid, koop- en huurwoningen etc.
- Bereikbaarheid en beschikbaarheid van voorzieningen, basis binnen 500 meter en secundair binnen 1 km
- Levensloopbestendigheid van woningen of de beschikbaarheid ervan binnen een wijk; totale samenstel van soorten woningen in een wijk die diversiteit aan inwoners faciliteert en stimuleert
- Veiligheid van de fietsers en voetgangers, geen parkeerdruk, en goed onderhouden stoepen en wandelpaden met bankjes indien afstanden groter dan 500 m overbrugd moeten worden

Daarnaast heeft de gemeente Uden het uitgangspunt dat mensen zo lang mogelijk in hun vertrouwde omgeving moeten kunnen blijven en de ambitie om overbelasting van mantelzorgers zoveel mogelijk te voorkomen. Om aan deze criteria te voldoen, zal er bij de inrichting van een wijk nagedacht moeten worden over de aspecten die in de volgende sub-paragrafen zijn uitgewerkt.

3.1.1 Diversiteit woningen:

Diversiteit van woonstijlen en woonvormen zorgt voor diversiteit van de populatie. Voldoende variatie in samenstelling van de bevolking en woningtype zorgt voor afwisseling en een prettiger leefomgeving. Levensloopbestendige woningen zorgen ervoor dat mensen langer in hun vertrouwde omgeving kunnen blijven wonen. Overconcentratie van bepaalde populaties in een wijk heeft effect op de benodigde voorzieningen en ondersteuning. Onderhoudsstaat woningen. De leefbaarheid van een gebied wordt mede bepaald door de aantrekkelijkheid van de woonomgeving. Slecht onderhouden woningen geven een onprettige aanblik én zijn slecht te verkopen en te verhuren. Dat komt niet ten goede aan de economische vitaliteit van een gebied.

3.1.2 Inrichtingsaspecten

Er kan ook actief gestuurd worden op Inrichtingsaspecten, zoals de positie van huizen en voordeuren in een wijk (ontmoeting met de burens) en functioneel en aantrekkelijk groen (zie ook hoofdstuk Groen/natuur/klimaat). Bewoning en druk verkeer moet zoveel mogelijk gescheiden worden. Een goed lichtplan is essentieel en heeft invloed op de gezondheid. Daglicht moet optimaal benut kunnen worden in de oriëntatie en ontwerp van gebouwen. Slechte verlichting kan zorgen voor donkere hoeken en kan een gevoel van onveiligheid geven. Lichtschittering en lichtinval van straatverlichting in woningen kan hinder geven. Voldoende en aantrekkelijke ontmoetingsplekken bevorderen sociale contacten.

3.1.3 Basisvoorzieningen

Basisvoorzieningen die makkelijk te voet of per fiets bereikbaar zijn nodigen uit tot bewegen, beperken de luchtverontreiniging en geluid en bevorderen ook de sociale contacten en het woonplezier. Daardoor zullen mensen ook langer in hun eigen vertrouwde omgeving kunnen blijven wonen.

Voorzieningen die goed bereikbaar zijn met het openbaar vervoer zorgen voor minder gebruik van de auto, dus beperking van de luchtverontreiniging. De volgende basisvoorzieningen dienen per wijk in kaart gebracht te worden:

- Openbaar vervoer
- Onderwijs
- Winkels
- Zorg (1^e en 2^e lins)
- Sportvoorzieningen
- Ontspanningsmogelijkheden
- Publieke voorzieningen

Al deze aspecten tezamen moeten ook zorgen voor een herkenbare identiteit van de wijk. Dat zal het woonplezier vergroten en zorgen voor een betere waardering van de wijk.

3.1.4 Sociale veiligheid

Veiligheid kan sociale verbindingen stimuleren en verhoogt welbevinden en woonplezier. Als mensen zich veiliger voelen gaan ze sneller buitenshuis activiteiten doen en bewegen. Hieronder 3 aspecten die positief kunnen bijdragen aan het gevoel van veiligheid;

3.1.4.1 Functiemenging wonen, werken en detailhandel

Functiemenging betekent het mengen van wonen, werken en voorzieningen in een wijk of gebied. De mogelijke voordelen van functiemenging hieronder weergegeven;

Voordelen;

- Verhoogt levendigheid wijk/gebied
- Meer toezicht overdag
- Daling van mobiliteit
- Intensiever ruimtegebruik
- Vergroot leefbaarheid wijk/gebied
- Prettiger woon/werkklimaat (waaronder schoon, heel en veilig)

Nadelen;

- Hinder van bedrijven in de vorm van geluid, geur, trillingen, stof en externe veiligheid
- Verkeershinder (ook gevolgen voor luchtkwaliteit)
- Extra parkeerdruk (ook gevolgen voor luchtkwaliteit)

4.1 Bereikbaarheid

4.1.1 Nabijheid in reistijd van zaken

4.1.2 Digitale bereikbaarheid

4.1.3 Fysieke bereikbaarheid over de weg (incl. wandel- en fietspaden)

4.2 Vestigingsklimaat

4.2.1 Bereikbaarheid van passend werk: voorrang geven aan bedrijven die aansluiten op de 'vraag' van Uden; vraag (werkloze) inwoners e/o wensen van huidig MKB (= > hiervoor moet nog onderzoek worden gedaan)

4.2.2 Identiteit van Uden: wat willen we zijn als gemeente? Welke soort van bedrijvigheid willen we juist wel of juist niet

- 4.2.3 Goed opgeleide beroepsbevolking , in lijn met vraag van werkgevers
- 4.2.4 Aantrekkelijke eenduidige regelgeving, ook zelfstandig te 'lezen' door de (toekomstige) ondernemers

4.3 Landbouw en voedsel

- 4.3.1 leegstand van bestaande gebouwen: hoe in te vullen zodat buitengebied ook leefbaar blijft en eigenaren welvaart en welbevinden behouden
- 4.3.2 wat is natuur en wat is landbouw: hoe natuurlijk is de landbouw en uitnodigend om te recreëren
- 4.3.3 mae van zelfvoorzienendheid: lokale productie van voeding voor lokale bevolking, voorkomen van transport
- 4.3.4 welke leegkomende gebouwen zijn geschikt voor innovaties van voedselproductie

Bijlage 2: **Instrument Sociaal Domein**

welvaart en welbevinden: sociaal domein

1. Participatie

Tussen participatie en gezondheid bestaat een wederkerig verband. Mensen met gezondheidsproblemen participeren over het algemeen minder dan mensen zonder gezondheidsproblemen. Ook kunnen gezondheidsproblemen direct of indirect van invloed zijn op participatie wanneer het gaat om de bereikbaarheid van locaties en gebouwen voor mensen die slecht ter been zijn. Uit onderzoek blijkt dat niet-participeren of niet-deelnemen een negatief gezondheidseffect kan hebben (Post & Van der Lucht, 2012). In dat licht is het van belang de participatiegraad per buurt/wijk in kaart te brengen.

2. Arbeidsparticipatie

Het hebben van een baan heeft gunstige effecten op de gezondheid van mensen. Dit komt voornamelijk doordat een baan zin en inhoud aan het leven geeft. Het brengt structuur aan in het dagelijks leven, zorgt voor zelfvertrouwen en meer sociale contacten.

Arbeidsparticipatie heeft positieve invloed op;

- Mentale gezondheid
- Zingeving
- Zelfvertrouwen
- Sociale contacten
- Depressies
- Grotere kans op verbeteren en herstel van depressie

Het niet hebben van een baan, werkloosheid, heeft een ongunstige effecten op de gezondheid van mensen (Post & Van der Lucht, 2012).

Negatieve effecten op de fysieke gezondheid worden vooral verklaard door het afnemen van de levensstandaard. Men is niet in staat om gezonde voeding te kopen en goede zorg te ontvangen. Ook een ongezonde leefstijl, bijvoorbeeld meer alcoholconsumptie, kan hieraan bij dragen. Werklozen hebben 63 procent meer kans om vroegtijdig te sterven dan werkenden (Harbers & Hoeymans, 2013)

3. Mantelzorg

Mantelzorgers geven hulp en zorg aan familie, buren of vrienden. Omdat bijna iedereen wel eens iets doet voor een ander is afgesproken dat iemand pas mantelzorger is als hij 8 uur of meer per week zorg verleent of minder dan 8 uur per week maar dan wel voor een periode langer dan 3 maanden.

Het verlenen van mantelzorg kan positieve effecten hebben op zowel fysieke als mentale gezondheid. Het bevordert het welbevinden en geeft zingeving en voldoening. Ook kan het de relatie versterken met de hulpbehoevende en andere betrokkenen. Echter door zware zorgtaken en de combinatie van mantelzorg met betaald werk, komt overbelasting vaak voor. Een op de zeven mantelzorgers geeft aan dat zijn/haar ervaren gezondheid achteruit is gegaan door het verlenen van mantelzorg. 1 op de 8 vindt dat zijn/haar mentale gezondheid is verslechterd.

4. Vrijwilligerswerk

De afgelopen jaren verschuiven steeds meer taken en verantwoordelijkheden in de samenleving van de overheid naar inwoners. Het idee achter deze participatiesamenleving is dat mensen vanuit hun eigen kracht meedoen in de samenleving. Vrijwilligerswerk zorgt dat veel mensen hulp en ondersteuning

kunnen krijgen die ze nodig hebben. Daarnaast brengt het doen van vrijwilligerswerk over het algemeen ook veel voldoening en een gevoel van deelnemen aan de samenleving.

Aantal vrijwilligers per wijk/buurt

Leeftijd vrijwilligers

Tussen het doen van vrijwilligerswerk en gezondheid is sprake van een wederkerig verband. Gezondheid kan het doen van vrijwilligerswerk beïnvloeden en andersom. Uit cijfers blijkt dat mensen die hun gezondheid als goed ervaren vaker vrijwilligerswerk doen in tegenstelling tot mensen die hun gezondheid als minder goed ervaren (30,4 % versus 24,8%) (Verschuuren, 2013)

Vrijwilligers voelen zich, en zijn gezonder door het uitvoeren van vrijwilligerswerk. Vrijwilligerswerk heeft een positieve invloed op iemands gemoedstoestand, gevoel van eigenwaarde en verlaagt de gevoelens van stress. Vrijwilligers ervaren meer regie over hun eigen leven. Ook hebben zij een zinvolle bijdrage te leveren aan de maatschappij. Dat geeft hen voldoening en betekenis aan hun leven.

Positieve effecteneffect op:

- Depressieve gevoelens
- Levenslust
- Welbevinden
- Afname van stress
- Psychische problemen
- Chronische ziekte
- Hogere score op fysieke en cognitieve testen
- Afname van ziekenhuisopnames
- Afname van pijn
- Verminderd gevoelens van eenzaamheid

5. Ondersteuning

Belangrijk om per wijk/buurt in kaart te brengen hoeveel inwoners een beroep doen op ondersteunende zorgvoorzieningen, waaronder maatwerk WMO, WLZ en/of wijkverpleging.

5.1. Maatwerk WMO

De maatwerkvoorzieningen in de Wet Maatschappelijke Ondersteuning is hulp voor individuen waarvoor algemene voorzieningen niet toereikend zijn.

Per wijk/buurt is het van belang goed in beeld te brengen hoe hoog het gebruik van WMO-maatwerkondersteuning is;

% Vrouwen versus % mannen, per wijk/buurt

Gebruik naar type maatwerkvoorziening per wijk/buurt

Gebruik maatwerkvoorziening naar leeftijd per wijk/buurt

Totale kosten WMO per wijk/buurt

5.2. Wet Langdurige Zorg

De langdurige zorg voor mensen is georganiseerd middels de Wet langdurige Zorg. De zorg kan zowel thuis als in een instelling worden georganiseerd. Deze zorg wordt vooral gebruikt door kwetsbare ouderen en mensen met een beperking (zowel lichamelijk als verstandelijk) en biedt o.a. voortdurende (intensieve) geneeskundige zorg, verzorging en verpleging en hulpmiddelen voor hogere zorg-zwaartes.

Langdurige zorg naar leeftijd, per wijk/buurt
WLZ-zorg (thuis en in instelling, naar leeftijd)
WLZ-zorg (thuis en in instelling) naar geslacht
Totale kosten WLZ per wijk/buurt

5.3. *Wijkverpleging*

De wijkverpleging levert een belangrijke bijdrage om de zorg aan huis te kunnen organiseren. Wijkverpleging is er voor mensen die thuis verzorging of verpleging nodig hebben. Wijkverpleging maakt deel uit van de basisverzekering. Per wijk/buurt is het van belang in beeld te brengen hoeveel mensen gebruik maken van wijkverpleging.

Wijkverpleging naar leeftijd
Wijkverpleging naar geslacht
Kosten van wijkverpleging per wijk/buurt

5.4. *Informele zorg*

Informele zorg omvat alle hulp aan mensen met uiteenlopende gezondheidsproblemen die niet wordt gegeven in het kader van een beroep. Hierbij gaat het zowel om hulp die mensen aan elkaar geven vanwege de onderlinge band die zij hebben (mantelzorg) als om vrijwilligerswerk op het terrein van zorg en ondersteuning. Veel mantelzorgers en vrijwilligers ontlenen voldoening aan hun inzet. Voorkomen van overbelasting van de mantelzorg is een belangrijk aandachtspunt voor beleidsmakers en professionals in zorg en ondersteuning. (zie punt 4.1.2 en 4.1.3)

6 Financiële gezondheid en ondersteuning

Naarmate het besteedbaar inkomen hoger is, is ook de (gezonde) levensverwachting hoger. Inkomen is een belangrijke indicator voor het nemen van beleidsmaatregelen gericht op het terugdringen van sociaaleconomische gezondheids- en sterfteverschillen.

- Mannen en vrouwen in de laagste inkomensklasse leven korter dan mannen in de hogere inkomensklasse
- Mensen in de laagste inkomensklasse voelen zich minder gezond, hebben vaker langdurige beperkingen en vaker een of meer chronische aandoeningen\
- Er zijn grote verschillen in gezonde levensverwachting tussen verschillende inkomensklassen; mannen in de laagste inkomensklasse leven 17,9 jaar korter in goede ervaren gezondheid, 13.8 jaar korter zonder beperkingen en 9,4 jaar korter zonder chronische aandoeningen. Voor vrouwen zijn de verschillen nagenoeg gelijk.

Uit onderzoek van CBS in 2015 blijkt dat besteedbaar inkomen ook van invloed is op het inschatten van de eigen gezondheid. De hoogte van het inkomen bepaalt ook de mate waarin mensen invloed kunnen uitoefenen op hun gezondheid. Iemand met meer geld, heeft meer mogelijkheden om zijn leven zo in te richten dat dit bijdraagt aan zijn gezondheid. Bijvoorbeeld door het kopen van gezond voedsel, het kunnen betalen van de contributie voor een sportvereniging en de mogelijkheid om te kiezen voor duurdere gezondheidszorg (Verweij, 2013)

Geldzorgen, schulden en armoede hebben een sterke negatieve invloed op de fysieke en mentale gezondheid en levensverwachting van mensen. Tussen het hebben van schulden en gezondheid bestaat een wederkerig verband. Enerzijds kunnen gezondheidsproblemen leiden tot schulden, bijvoorbeeld als mensen te maken krijgen met ziekte of beperkingen en daardoor (een deel van) hun inkomen kwijt raken. Anderzijds kunnen schulden een negatief effect op de gezondheid hebben. De

cognitieve gevolgen van schaarste, en in het bijzonder van armoede, bemoeilijken de mogelijkheden die mensen hebben om deze negatieve gezondheidseffecten te bestrijden.

6.1 Bijstandsuitkering

Het aantal bijstandsuitkeringen is een indicatie van de sociaaleconomische status van een gebied. Zijn er in een gebied veel mensen die leven van een bijstandsuitkering, dan kan dit nadelig zijn voor de economische vitaliteit en daarmee ook voor de leefbaarheid van een gebied.

6.2 WW

Werkloosheid is de resultante van de vraag naar en het aanbod van arbeid. Voor de werkloosheid kijken we naar het aantal niet-werkende werkzoekenden dat geregistreerd staat bij het UWV. Vanaf 2015 maken we daarbij gebruik van de internationale definitie van werkloosheid en beroepsbevolking (niet alle werkloze jongeren laten zich registreren bij het UWV, omdat ze niet altijd recht hebben op een uitkering). Omdat de cijfers van voorgaande jaren niet met terugwerkende kracht volgens de nieuwe definitie worden berekend, gaan we voor trends nog uit van de oude definitie.

Het aandeel werkloze jongeren in de totale werkloosheid is een indicatie voor de economische vitaliteit van een gebied. Voor deze graadmeter gebruiken we het aandeel bij het UWV geregistreerde werkzoekende jongeren onder de 27 jaar.

7. Samenredzaamheid

7.1. Sociale contacten

De aanwezigheid van goede sociale contacten met buurtbewoners draagt sterk bij aan de leefbaarheid van een buurt. Hoe meer sociale contacten mensen hebben, hoe beter ze hun leefsituatie ervaren (Boelhouwer 2013). Denk daarbij aan contact met de burens, hechting aan de woonplaats en betrokkenheid van bewoners om de directe woonomgeving leefbaar te houden. Eenzaamheid wordt gedefinieerd als het subjectief ervaren van een onplezierig of ontoelaatbaar gemis aan (kwaliteit van) bepaalde relaties. Eenzaamheid is een van de factoren die bepaalt hoe inwoners de leefbaarheid van een gebied ervaren. Burencontact, maar ook sociale activiteiten als sporten, kunnen eenzaamheid verminderen.

De sociale relaties die iemand heeft vormen samen een sociaal netwerk. Het gaat op naaste contacten (familie en vrienden) maar ook om minder hechte relaties (bv. Kennissen, collega's en burens. De invloed van sociale relaties op zowel de fysieke als psychische gezondheid van mensen is groot. De relaties hebben zowel een beschermend effect als een verminderd effect op gezondheidsproblemen. Een sociaal netwerk kan ook negatief uitwerken, wanneer er binnen het netwerk onjuiste gezondheidsinformatie wordt verspreid of wanneer ongezonde normen worden overgenomen. Sociale relaties kunnen leiden tot stress als ze veel verplichtingen met zich meebrengen of als er sprake is van huiselijk geweld.

Tussen sociale relaties en gezondheid bestaat een wederkerig verband omdat iemands gezondheid een rol kan spelen bij het wel of niet aangaan en/of onderhouden van sociale contacten.

De aanwezigheid van ontmoetingsplekken bevordert sociale contacten en het woonplezier.

Bijlage 2 - WPG Tool de Ruiters Uden			
	Instrument onderdelen	hoofdgroep indeling	Hoe is dit onderwerp uitgewerkt?
	1.	Mens en Leefomgeving	
vlag 1	2.1	Gezonde leefomgeving	
	2.1.1 Natuurlijk bewegen		Het totaal plan in zodanig vorm gegeven dat het uitnodigt tot buiten bewegen; langzaam verkeer routes, wandelpaden, verbindingsroutes zonder snelverkeer en tussendoor rustpunten met bankjes etc. Hiervoor is ook uitvoeringsbudget geregeld.
vlag 2	2.2	Klimaatadaptatie	Richting toekomstige bewoners worden adviezen gegeven over tuinrichting, m.b.t. aanplant groen, waterberging, bio-diversiteit etc. Vanuit planvorming wordt in de wijk een variatie aan gebiedseigen groen aangeplant om meer leefgebieden te creëren voor verschillende planten en dieren. Aandacht voor een goede verhouding groen versus verharding om beter water op te vangen en de temperatuur te temperen bij hitte. Het hemelwater wordt in het gebied zoveel mogelijk opgevangen en vastgehouden. Ook bij de wegverharding en parkeerstroken worden materialen gekozen die zoveel mogelijk water doorlatend zijn en minder warmte vasthouden. Er wordt gewerkt met LED-verlichting en zoveel als mogelijk gebruik gemaakt van circulaire materialen. Energiezuinige gebouwen, parkeren in 'hofjes', zie verder duurzaamheid.
vlag 3	2.3: Veilige leefomgeving		Door de plaatsing van de woningen ten opzichte van openbare ruimte, in combinatie met gerichte verlichting, worden zgn. 'enge plekken' voorkomen. Verder is verkeersveiligheid geregeld, het plangebied wordt in zijn geheel een verblijfsgebied. Dit betekent dat er een zone van 30 km/uur geldt en dat deze conform de daarvoor geldende richtlijnen wordt ingericht. Het gebied is zodanig ingericht dat sluipverkeer wordt tegengegaan.
	2.3.2 Geluid: Wegverkeerslawaai en industrielawaai		Industrielawaai: geen belemmering. De woningen worden op dusdanige afstand tot omliggende bedrijven gesitueerd dat er naar verwachting geen sprake is van enige vorm van geluidshinder. Tussen de varkenshouderij en de woningbouw wordt een groenzone aangelegd waarmee het zicht op de veehouderij grotendeels wordt weggenomen. Dit voorkomt hinderbeleving. Wegverkeerslawaai: bij de Ruitersweg (gebiedsontsluitingsweg, maximaal 50 km/uur) zijn gescheiden rijbanen en geluidswerend asfalt toegepast. Verder worden de woningen in het noorderlijk deel van het plangebied extra geluidsgeïsoleerd. Voor een deel van de woningen is de afstand tot de weg vergroot om de invloed van verkeerslawaai te verminderen. De Ruitersweg en Karrevracht zijn voorzien van geluidsreducerend asfalt om geluidhinder bij de bron aan te pakken. Het binnengeluidsniveau in de woningen wordt gewaarborgd door in de regels van het bestemmingsplan hiervoor eisen op te nemen, zodat de geluidswering van de gevels en daken afdoende is voor een aanvaardbaar woon- en leefklimaat.
	2.3.2.1 Algemeen		
	2.3.2.2	Bronnen van geluid	zie hierboven 2.3.2
	2.3.2.3 Toolbox items geluid:		
	2.3.3 Luchtkwaliteit		Er zijn geen locatie gebonden risico's op de gezondheid voor bewoners

	<u>2.3.3.1 Luchtkwaliteit</u>		Voor de woningen aan de westzijde zou de luchtinlaat bij voorkeur zodanig gericht moeten zijn, dat deze niet vanuit de Ruitersweg lucht inlaat. Dit wordt als advies mee gegeven aan de ontwerpers van de woningen cq toekomstige eigenaren
	<u>2.3.3.2 Industriële geur</u>		in dit plangebied is geen sprake van geur(-overlast) door industrie
	<u>2.3.3.3 Agrarische geur</u>		Naastbij gelegen varkensboer kan zorgen voor agrarische geur in een gedeelte van het plangebied; dit kan door de totaal inrichting van het plangebied niet volledig worden weggenomen. Door de inrichting van het plangebied, o.a. door de plaatsing en vormgeving van het groen, wordt hier zoveel als mogelijk aan tegemoet gekomen. Geurbeleving is bovendien subjectief; we zullen toekomstige bewoners actief melden hoe de huidige situatie is m.b.t. agrarische activiteiten.
	<u>2.3.3.4 Volksgezondheid i.r.t veehouderijen</u>		Varkens worden niet gezien als een groot risico voor verspreiding van zoonosen (onder normale bedrijfsvoering waarvan het aannemelijk is dat hier sprake van is); De stallen voldoen aan de grenswaarden uitstoot emissies fijnstof waardoor afdoende bescherming m.b.t. verspreiding van endotoxines wordt gerealiseerd; Er is sprake van de aanwezigheid van een varkenshouderij in de directe omgeving. De overige veehouderijen liggen op gepaste afstand. Er is geen aanleiding om aan te nemen dat de omliggende veehouderijen elkaar negatief versterken (voldoende onderlinge afstand en dichtheid niet hoog: er is geen spraken van >15 bedrijven in straal 1 km); De geitenhouderij binnen 2 kilometer van het plangebied stopt. Dit is gekoppeld / geborgd met de totstandkoming van het bestemmingsplan De Ruiter. Risico's voor de volksgezondheid afkomstig van geitenhouderijen zijn hiermee uitgesloten.
	<u>2.3.4 Gevaar</u>		
	<u>2.3.4.1 Externe veiligheid met een gezonde leefomgeving</u>		Er ligt een buisleiding gas onder in het plangebied. Met de bebouwing wordt voldoende afstand gehouden. Ook met inrichting van het groen is hier terdege rekening mee gehouden zodat er geen risico bestaat dat bijv. wortelende bomen de leiding kunnen ontwrichten. Het gebied ligt op voldoende grote afstand van een route voor gevaarlijke stoffen en voldoet ruim aan de risiconorm. De verantwoording groepsrisico is genomen en het restrisico is als aanvaardbaar beoordeeld. Toekomstige bewoners worden hierover geïnformeerd.
vlag 7	<u>2.3.4.2 Straling door hoogspanningsverbindingen</u>		Nvt
	<u>2.3.5 Lichthinder</u>		Bij de inrichting van wijken wordt zoveel als mogelijk voorkomen dat koplampen niet de woningen inschijnen. Verder is alleen sprake van natuurlijke lichtbronnen. Toepassing van LED-lampen voor de buitenruimten.
	<u>2.3.6 Trilling</u>		Eventueel door zware vrachtwagens, gezien de ligging ten opzichte van verkeerswegen is de verwachting dat geen trilling ervaren zal gaan worden.
vlag 4	<u>2.4</u>	<u>Omgevingskwaliteit</u>	Bij de inrichting is uitgegaan van overgangsgebied van platteland naar stad waarbij de originele zicht- en looplijnen hebben gediend als oriëntatie voor de plattegrond.
	<u>2.4.1 Water</u>		Aan de rand van het plangebied loopt een breukrand, deze heeft heeft geen nadelige invloed op het plan.

vlag 5	<u>2.</u>	<u>Natuurlijk en historisch kapitaal</u>	Bestaande groenstructuur wordt ingepast; verder is er amper historisch kapitaal.
	<u>3.1 Bodemkwaliteit</u>		Onderzocht en goed bevonden. Voldoet aan de gebruikswaarden.
	<u>3.1.1 Toolbox bodem om aan te denken bij ontwikkelingen:</u>		Nvt
vlag 6	<u>3.2 Biodiversiteit</u>		Er is geen ontheffing nodig. De inrichting van de openbare ruimte zal door gevarieerde en streekeigen beplanting bijdragen aan het behouden / vergroten van de biodiversiteit - zie eerdere advisering - ook bewoners verzoeken om bij te dragen aan biodiversiteit.
vlag 8	<u>3.3.4 Erfgoed en cultuurhistorie</u>		Nvt
	<u>3.3.4.1 Overzichtelijke inrichting</u>		Zie eerdere opmerking voer zichtlijnen.
	<u>3.</u>	<u>Welvaart en bereikbaarheid</u>	
vlag 9-a	<u>4.1 Welvaart en welbevinden</u>		Er is doelbewust gezorgd voor een diversiteit aan woningtypes en prijsklassen zodat een gevarieerde wijk kan ontstaan (oud / jong, rijk/arme etc.).
	<u>4.1.1 ruimtelijk domein</u>		Met de ontwikkeling van woningbouwplan De Ruiter krijgt Uden Zuid een uitbreiding van 165 woningen. De gemeente Uden wil met De Ruiter een voor Uden unieke wijk ontwikkelen. Namelijk een duurzame wijk zonder gas. In het stedenbouwkundig plan, het ontwerp van de openbare ruimte en de architectonische uitwerking van de woningen zal duurzaamheid een belangrijke rol spelen. Het karakter van de wijk zal groen zijn met een landelijke/natuurlijke sfeer met veel variatie in woonbuurtjes en groenplekken. Dit gebeurt door de toepassing van robuuste groenstructuren die de wijk dooraderen en verbinden met de omliggende gebieden. Daarnaast door het toepassen van dorpse woningtypologieën in de vorm van hofjes, erven en bebouwingslinten.
	<u>4.1.1.1 Diversiteit woningen:</u>		Er zullen verschillende partijen zijn die het plan gaan ontwikkelen. Woningbouwcorporatie Area zal sociale huurwoningen gaan ontwikkelen. Daarnaast zullen ontwikkelaars en/of bouwers een mix aan grondgebonden woningen op de markt brengen. Dit programma bestaat uit een mix van rijwoningen, twee-onder-een-kapwoningen en vrijstaande woningen. Naast koopwoningen kan een deel van de woningen bestemd worden voor commerciële huur. Naast deze partijen zal de gemeente zelf kavels op de markt brengen voor zelfbouwers.
	<u>4.1.1.2 Inrichtingsaspecten</u>		Uitgangspunt voor De Ruiter is een duurzame, natuurlijk ogende openbare ruimte waarin een diversiteit aan flora en fauna zich kan ontwikkelen. Waar mogelijk worden open verhardingen zoals grasbetonstenen en halfverhardingen toegepast zodat regenwater de grond in kan spoelen. De hoeveelheid verharding wordt geminimaliseerd. De opvang en afvoer van regenwater is zichtbaar en vormt een belangrijk onderdeel van de openbare ruimte. De openbare ruimte wordt extensief beheerd. Het beeld zal hierdoor natuurlijk en gevarieerd zijn met soms kruiden tussen de verhardingen.
	<u>4.1.1.3 Basisvoorzieningen</u>		In de wijk zelf wordt gezorgd voor ontmoeting; zowel binnen als buiten. De verdere basisvoorzieningen zoals school, winkels zijn binnen 800 mtr. Via langzaamverkeer route bereikbaar voor bewoners.

	<u>4.1.1.4 Sociale veiligheid</u>		Zie eerdere opmerking over situaring woningen t.o.v. buitenruimte waardoor 'enge plekken' worden voorkomen. Verder is dit een item dat vanuit de bewoners, zie par. 2.3 , sociale context stimulering wordt ondersteund.
	<u>4.1.1.4.1 Functiemenging wonen, werken en detailhandel</u>		Nvt
vlag 9-b	<u>4.1.1</u>	<u>welvaart en welbevinden: sociaal domein</u>	Door de aanleg van deze wijk, met specifieke sturing op diversiteit, zal ook duurzaamheid op lange termijn geborgd zijn. Het wordt een gedifferentieerde wijk, waarin zowel koop- als huurwoningen (bandbreedte 60%-70% koop en 30%-40% huur) in gerealiseerd worden. Er worden sociale huurwoningen gerealiseerd en er wordt o.a. ook gehoor gegeven aan de vraag om particuliere kavels.
	<u>4.1.2.1 Participatie</u>		Door de inrichting wordt de basis gelegd voor een diverse wijk; nadat woningen zijn toegewezen (huur) e/o kavels zijn uitgegeven (koop) zal samen met de toekomstige bewoners uitvoering worden gegeven aan de inrichting van de openbare ruimte. Dat is de eerste stap naar het verkrijgen van sociale cohesie wat van belang is om participatie te stimuleren.
	<u>4.1.2.2 Arbeidsparticipatie</u>		Daar waar mogelijk zullen vanuit sociaal domein arbeidskrachten worden ingezet bij de realisatie van woningen e/o inrichting van de openbare ruimte.
	<u>4.1.2.3 Mantelzorg</u>		Nvt
	<u>4.1.2.4 Vrijwilligerswerk</u>		Binnen de toekomstige bewoners wordt actief geworven naar een klankbordgroep die meedenken over ontwikkelingen, activiteiten organiseren en ook de kans krijgen om in eigen beheer onderhoudsactiviteiten op zich te nemen.
	<u>4.1.2.5 Ondersteuning</u>		Gezien de kwaliteit in aanleg van de wijk, zal naar verwachting minder dan gemiddeld ondersteuning nodig zijn. De wijk is geschikt voor het verkrijgen en behouden van eigen- en samenkracht. Eventuele gelden kunnen voor bewonersinitiatieven via Udenfonds worden aangevraagd. Vanuit de gemeente is de 'samenhanger' beschikbaar als facilitering van eigen onderhoud van openbare e/ mandelig gebruik ruimten.
	<u>4.1.2.5.1. Maatwerk WMO</u>		Nvt
	<u>4.1.2.5.2. Wet Langdurige Zorg</u>		In de wijk wordt de mogelijkheid geboden om een vorm van zorgwonen mogelijk te maken; het is nog niet duidelijk of dit een vorm van thuiszorg of WLZ-zorg zal zijn en op welke termijn van die mogelijkheid gebruik wordt gemaakt.
	<u>4.1.2.5.3. Wijkverpleging</u>		Zie hiervoor.
	<u>4.1.2.5.4. Informele zorg</u>		Nvt
	<u>4.1.2</u>	<u>Financiële gezondheid en ondersteuning</u>	
	<u>4.1.3.1 Bijstandsuitkering</u>		Nvt
	<u>4.1.2.2 WW</u>		Nvt
	<u>4.1.3</u>	<u>Samenredzaamheid</u>	Zie eerdere opmerking over sociale contextversterking.
	<u>4.1.4.1. Sociale contacten</u>		
	<u>Nader uit te werken</u>		Advies van de Adviesraad Sociaal Domein wordt nog ingewonnen.

vlag 10	<u>4.2</u>	<u>Bereikbaarheid</u>	Goed bereikbaar; aansluiting op OV is op 2 km afstand. Vanuit sociaal domein wordt op meerdere plekken gekeken naar kleinschalige mobiliteitsoplossingen om autogebruik terug te dringen. Elektrisch rijden door huren deelauto gemeente en medewerking plaatsing laadpaal wordt gestimuleerd. Met betrekking tot speciale doelgroepen (blind, rolstoel etc.) passen we het convariant toe dat is afgesloten met de 'Themagroep toegankelijkheid'.
vlag 11	<u>4.3</u>	<u>Vestigingsklimaat</u>	Nvt
vlag 12	<u>4.4</u>	<u>Landbouw en voedsel</u>	Waar mogelijk wordt eetbare beplanting toegepast.